

زن از منظر آیات

دیدگاه‌های متفاوت و متناقض بشری پیرامون زن و هویت او در طول تاریخ که در اکثر موارد با تحقیر و تضعیف طرف وجودی و شخصیت انسانی وی توأم بوده است، نشان دهنده عدم شناخت حقایق رجردی و جایگاه زن در حیات انسانی است. دستیابی به اندیشه درست و تصحیح باورهای غلط گذشته، انتضای می‌کند که به منابع و متونی مراجعه کنیم که به لحاظ شراف و آگاهی بر اسرار خواتن، به درستی و شایستگی به این موضوع پرداخته و کامل‌ترین اندیشه را ارائه داده‌اند. با مروری ولو فهرست‌وار بر آیات و روایات، دیدگاه الهی پیرامون زن و نقش وی و جایگاه او را بررسی می‌نمائیم:

هدیه جمعه

زن از منظر آیات و روایات

حسن روحانی
امام جمعه بابل

اشاره:

حضرت فاطمه زهرا، دختر نبی مکرم اسلام در سال پنجم بعثت، هشت سال قبل از هجرت، در مکه به دنیا آمد. ام ابیها، ام‌الحسین، ام‌السبطین و ام‌الانامه از کتبه‌های آن بانو و صدیقه، کبری، بتول، سیده‌ی نساء‌العالمین، مطهره، راضیه، مرضیه، طاهره و محدثه... از القاب آن حضرت است. مادرش، خدیجه بنت خویلد می‌باشد. فاطمه‌ی زهرا، فرزند رسول الله، همسر ولی الله و مادر اوصیاء الله است که خداوند در آیه‌ی تطهیر، به پاکی او شهادت می‌دهد. او بهترین زنان از گذشتگان و آیندگان تا روز قیامت می‌باشد و سیده‌ی همه زنان عالم است. صدیقه‌ی طاهره، در مقام تقوا و عصمت و طهارت به جایی رسید که رسول خدا (ص) غضب و خشنودی آن بانو را غضب و خشنودی خداوند معرفی می‌کند. یکی از یادگارهای حضرت زهرا (س) مرضیه (س) تسبیح آن بزرگوار در تعقیب نمازهاست که در روایات امامان (ع) به نام تسبیح حضرت زهرا، آمده است. این روز به نام روز زن نامگذاری شده است و مقاله پیش رو به همین بهانه و مناسبت تهیه گردیده است.

تاریخ غمبار زنان

«وَ إِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَ هُوَ كَظِيمٍ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ»

و هرگاه یکی از آنان را به دختر مزده آورند چهره اش سیاه می‌گردد در حالی که خشم و اندوه خود را فرو می‌خورد، از بدی آنچه به او بشارت داده، از قبیلۀ خود روی می‌پوشاند. آیا او را با خواری نگاه دار دیار در خاک پنهانش کند؟ و چه بد داوری می‌کنند.

«وَ إِذَا الْمَوْؤُودَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ»

و هنگامی که از آن دخترک زنده به گور بیرسند به کدامین گناه کشته شده است.

جایگاه زن در نظام هستی

به رغم فرهنگ و باورهایی که زن را (زیادی) و یا (طفیلی) و یا «فاقد هویت انسانی» و یا «ناقص» پنداشته و جایگاهی در خور برای وی قائل نبوده است، قرآن در آیات ذیل نقش ویژه و ارزشمندی برای وی در نظر گرفته است:

الف. زن مکمل مرد

«وَ اللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ

۲۰۴۰

ازواجاً...

و خداست که شمارا از خاکی آفرید سپس از نطفه وی آنگاه شمارا جفت جفت گردانید.

«و خَلَقْنَاكُمْ ازواجاً...»

و شمارا جفت آفریدیم.

ب. زن به عنوان همسر، مایه آرامش مرد

«و مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً...»

و از نشانه های او این است که از نوع خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدان ها آرام بگیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد.

ج. نقش زن در پرورش انسان ها

«وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَ حَفَدَةً...»

و خدا برای شما از خودتان همسرانی قرار داد و از همسرانتان برای شما پسران و نوادگانی نهاد.

د. زن و مرد پوشاننده کاستی های یکدیگر

«هُنَّ لِيَابِسَ لَكُمْ وَ أَنْتُمْ لِيَابِسَ لَهُنَّ...»

آنان برای شما لباس هستند و شما برای آنان لباس هستید.

ر- تکریم نقش مادری زن

«و وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ كُرْهًا وَ حَمَلَهُ وَ فِصَالَهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً...»

و انسان را نسبت به پدر و مادرش به احسان سزارش کردیم. مادرش با تحمل رنج، به او باردار شد و با تحمل رنج، او را به دنیا آورد و بلربری داشتن او از شیر گرفتن او سی ماه است. تا آنگاه که به رشد کامل خود برسد و به چهل سال برسد.

نقی باورهای غلط در مورد زنان

«فَوَسَّوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا

وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَ قَالَ مَا نَهَاكُمَا

رَبَّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ

أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ وَ قَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا

لَمِنَ النَّاصِحِينَ

پس شیطان آن دو را وسوسه کرد تا آنچه را از عورت هایشان برایشان پوشیده مانده بود برای آنان نمایان گرداند... و برای آن دو سوگند یاد کرد که من قطعاً از خیر خواهان شما هستم. پس آن دو را با فریب به سقوط کشانید. پس چون آن دو از میوه آن درخت ممنوع چشیدند برهنگی هایشان بر آنان آشکار شد...

برخلاف تفکراتی که زن را مبدأ شر و همراه با شیطان و عامل فریب آدم در قضیه هبوط از بهشت دانسته است، قرآن وسوسه و فریب را به هر دو نسبت می دهد و لذا با ضمائر تثنیه (لها) (قاسمهما) (قد لیهما) از این جریان یاد نموده است.

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ

نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَ خَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَ بَثَّ مِنْهُمَا

رِجَالًا كَثِيرًا وَ نِسَاءً...»

ای مردم از پروردگارتان که شما را از نفس واحدی آفرید و جفتش را از او آفرید و از آن دو مردان و زنان بسیاری پراننده کرد پر و آفرید.

در این دو آیه، همانگونه که پیدا است، خلقت زن را از جنس مرد، ولی مستقل می داند و به صراحت، تفکری که خلقت زن را طفیلی و یا از دنده چپ مرد می داند را نفی می نماید. همچنین زن را در خلقت فرزند مؤثر و هر دو (زن و مرد) را در تکثیر نسل بشری دخیل معرفی می کند و لذا آن اندیشه ای که تنها نطفه مرد را مؤثر و زن را ظرف می داند نفی نموده است.

نقی زن و مرد

زن، مرد و برای تفاوت هایی در خلقت و جایگاه و حقوق تکالیف، از آن جهت که اسانند نیازمند عواملی هستند که زمینه تکامل، تربیت و کوفایی استعدادها، درونی را برای هر دو فراهم نماید و صد البته مقصود از همسانی، برابری در حقوق و تکالیف نیست. پروردگارتان در آیات ذیل، ضمن تأکید بر موازنه زن و مرد در کسب

ارزش‌های انسانی، بیان می‌دارد که آنچه مورد نیاز آندو در رسیدن به هدف نهایی حلقه‌ت بوده است را فراهم نموده است.

الف. همسانی در کسب ارزش‌ها

«إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

مردان و زنان مسلمان و باایمان و عبادت‌پیشه و راستگو و شکيبا و فروتن و صدقه‌دهنده... خدا برای آنان ارزش و پاداش بزرگ فراهم ساخته است...»

ب. همسانی در تکامل

«مَنْ عَمِلْ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً...»

هر کس از زن و مرد کار شایسته کند و مؤمن باشد قطعاً و راجحاً زندگی پاکیزه‌ای حیات حقیقی می‌بخشیم...»

ج. همسانی در انجام واجبات سیاسی، عبادی

«وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ...»

مردان و زنان باایمان دوستان یکدیگرند که به کارهای پسندیده و امری دارند و از کارهای ناپسند باز می‌دارند و نماز را پیاپی می‌کنند و زکات می‌دهند...»

د. همسانی در بهره‌مندی از وعده الهی

«وَعَدَّ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ

خداوند به مردان و زنان باایمان باغ‌هایی وعده داده است که از زیر آن نهرها جاری است. در آن جاودانه خواهند بود و سراهایی پاکیزه در بهشت‌های جاودان...»

ه. همسانی زن و مرد در بهره‌مندی از حقوق عادلانه

«وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ...»

و مانند... آن وظایفی که بر عهده زنان است به طور شایسته به نفع آنان است...»

و. همسانی حقوق اقتصادی

«لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ

برای مردان از آنچه پدر و مادر و خویشاوندان بر جای گذاشته‌اند سهمی است و برای زنان از آنچه پدر و مادر و خویشاوندان آنان بر جای گذاشته‌اند سهمی است...»

زنان شایسته

الف. الگوهای زنان برتر

«وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنَ الظَّالِمِينَ وَ مَرِيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا...»

و برای مؤمنان خدا همسر فرعون را مثل آورده... و مریم دخت عمران را، همان کس که خود را پاکدامن نگاه داشت...»

ب. معیارها

«فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ...»

زنان درستکار، فرمانبردارند و به پاس آنچه خدا حفظ کرده اسرار را حفظ می‌کنند...»

ج. زن برگزیده

«وَأَذَقْنَا الْمَلَائِكَةَ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ

وَ طَهَّرَكَ وَ اصْطَفَاكَ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ
 و یاد کن هنگامی را که فرشتگان گفتند ای مریم!
 خداوند تو را برگزیده و پاک ساخته و تو را بر
 زنان جهان برتری داده است...»^{۳۳}

بایسته‌های رفتاری با زنان

«... و عاشروهنَّ بِالْمَعْرُوفِ...»
 و با زنان به شایستگی رفتار کنید...»^{۳۴}

بایسته‌های زنان

الف: پاکدامنی

«وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ
 يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا
 ظَهَرَ مِنْهَا وَ لِيُضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ
 وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ... وَ لَا يُضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ
 لِيُعْلَمَ مَا يَخْفَيْنَ مِنْ زِينَتِهِنَّ

به زنان با ایسان بگو دیدگان خود را فرو بندند و
 پاکدامنی ورزند و زیورهای خود را آشکار
 نگردانند مگر آنچه که پیدا است و باید روسری
 خود را بر گردن خویش فرو اندازند و
 زیورهایشان را آشکار نکنند... و پاهای خود را
 به زمین نگویند تا آنچه از زینت خود پنهان
 می دارند معلوم گردد...»^{۳۵}

ب. حجاب

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجِكُمْ وَ بَنَاتِكُمْ وَ نِسَاءَ
 الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ
 أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ...»

ای پیامبر به زنان و دخترانت و زنان مؤمنین بگو،
 پوشش‌های خود را بر خود فروتر گیرند. این
 برای آن که شناخته شوند و مورد آزار قرار
 نگیرند...»^{۳۶}

ج. حفظ حریم

«يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ اسْتَنِّي كَمَا حُذِرْنَ مِنَ النَّسَاءِ لَأَنْتَيْنِ
 فَلَا تَخْصَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الذَّرُّ فِي قَلْبِهِ
 مَرَضٌ وَ ذَلِكَ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ...»

ای همسران پیامبر! شما مانند هیچ یک از زنان
 دیگر نیستید! سر بر او دارید پس به ناز سخن
 مگویند تا آن کسی که در درونش بیماری است،
 طمع ورزد و گفتاری شایسته گویند...»^{۳۷}

زن از منظر روایات

مروری بر روایات وارده پیرامون زنان از زبان اهل
 بیت (ع) نشان دهنده توجه اکید به این قشر و حقوق و
 بایسته‌های آنان در قالب تبیین و بازخوانی داده‌های قرآنی
 پیرامون زنان است. گرچه این تبیین به صورتی دیگر و با
 بیان مصادیق رفتاری و یا احکام و یا جایگاه و یا معیار و
 الگوها می باشد لکن روح نهفته در این مفاهیم بر گرفته از
 معارف قرآنی و تأکید آن است که به صورت فهرست وار
 مطرح می گردد.

دختران، بهترین و پربرکت ترین فرزندان

قال رسول الله (ص): «خَيْرُ أَوْلَادِكُمُ الْبَنَاتُ
 بهترین فرزندان شما دختران هستند...»^{۳۸}
 همچنین پیامبر در فراز دیگری فرمودند:

«نِعْمَ وَلَدٌ بَنَاتٌ مُلْطَفَاتٌ مُجَهَّزَاتٌ مُؤْنِسَاتٌ
 مَبَارَكَاتٌ مُفْلِيَّاتٌ...»

دختران، فرزندان خوبی هستند. آنها مهربان،
 کمک کار در زندگی، اهل انس، پربرکت و دلسوز
 می باشند...»^{۳۹}

خداوند به زنان مهربان تر است

امام رضا (ع) فرمود:
 «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى الْبَنَاتِ أَرْقَبُ مِنِّهُ
 عَلَى الذَّكَوْرِ...»

خداوند بر زنان نسبت به مردان مهربان تر
 است...»^{۴۰}

خوشبختی رهاورد همسر شایسته

پیامبر اعظم (ص) فرمود:
 «مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ الزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ

همسر شایسته از سعادت های مرد است»^(۳۷)

زن شایسته باور دین

امیر مؤمنان در پاسخ پیامبر (ص) در روز پس از ازدواج، وقتی پسرید زهر را چگونه یافتی، فرمود:

«نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ»

او باور خوبی در مسیر اطاعت پروردگار است...^(۳۸)

معیارهای زن شایسته

الف. حضرت علی (ع) فرمود:

«خَيْرَ نِسَائِكُمْ... الْهَيِّئَةُ اللَّيِّنَةُ الْمُؤَاتِبَةُ»

بهترین زنان شما، زن سهل گیر، نرمخو و سازگار است...^(۳۹)

ب. پیامبر اعظم (ص) فرمود:

«أَنَّ خَيْرَ نِسَائِكُمُ الْوَلُودُ الْوَدُودُ الْعَفِيفَةُ الْعَزِيزَةُ فِي أَهْلِهَا»

از بهترین زنان شما، زنی است که بسیار با محبت و با حجاب کامل و نژاد خانواده اش محترم باشد...^(۴۰)

ج. امام صادق (ع) فرمود:

«خَيْرُ نِسَائِكُمُ الَّتِي إِنْ أَنْفَقْتَ أَنْفَقْتَ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ أَمْسَكَتْ أَمْسَكَتْ بِمَعْرُوفٍ وَعَمَالَ اللَّهُ»

بهترین زنان شما، زنی است که اگر هزینه می کند درست هزینه می کند و اگر صرفه جویی می کند بجا صرفه جویی می کند. این زن از کار گزاران خدا است...^(۴۱)

الگوهای شایسته

پیامبر در معرفی خدیجه بانوی بزرگ اسلام فرمود:

«خَدِيجَةٌ وَ أَيْنَ مِثْلُ خَدِيجَةَ صَدَقْتَنِي حِينَ كَذَبْتَنِي النَّاسَ وَ وَازَرْتَنِي عَلَى دِينِ اللَّهِ وَ أَعَانْتَنِي عَلَيْهِ بِمَا لَهَا»

خدیجه و چه کسی می تواند مثل خدیجه باشد، در مقابل تکذیب مردم، مرا تصدیق و در دین خدا مرا یاری و با مالش به من کمک نمود...^(۴۲)

همچنین در خصوص دخترش فاطمه (س) فرمود:

«مَنْ عَرَفَ هِدَى فَقَدْ عَرَفَهَا وَ مَنْ لَمْ يَرِفْهَا فَهِيَ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ هِيَ بَضْعَةٌ مِنِّي وَ هِيَ تَلْبِي رُوحِي الَّتِي بَيْنَ جَنبِي فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي وَ مَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ»

کسی که او را شناخت که شناخته است و کسی که او را نشناخته است. باید بداند او پاره تن من و قلب و روح من در میان دو پهلو من است. کسی که او را اذیت کند مرا آزرده است...^(۴۳)

رشد فرهنگی زنان در عصر ظهور

امام باقر (ع) فرمود:

«تَوَاتَرَنَ الْحِكْمَةُ فِي زَمَانِهِ حَتَّى إِنْ الْمَرْأَةَ لَتَقْضِي فِي بَيْتِهَا بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى وَ سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ (ص)»

در زمان ظهور حضرت (ع) آنچنان به مردم حکمت داده می شود بنحویکه زنان در خانه خود طبق کتاب خدا و شیوه پیامبر داوری می کنند...^(۴۴)

بی نوشت:

- ۱- بحار، بهاری ۲۹، ۲۸
- ۲- تفسیر، به ۱۹
- ۳- و طبر، به ۱۱
- ۴- بحار، به ۱۱
- ۵- روضه، به ۲۱
- ۶- بحار، به ۳۳
- ۷- بحار، به ۳۳
- ۸- بحار، به ۱۱۷
- ۹- حدیث، به ۱۵
- ۱۰- بحار، به ۱۹، ۲۱
- ۱۱- بحار، به ۱۱
- ۱۲- بحار، به ۳۵
- ۱۳- بحار، به ۹۷
- ۱۴- بحار، به ۱۱
- ۱۵- بحار، به ۳۸
- ۱۶- بحار، به ۷
- ۱۷- بحار، به ۱۱، ۱۲
- ۱۸- بحار، به ۳۳
- ۱۹- بحار، به ۲۲
- ۲۰- بحار، به ۳۱
- ۲۱- بحار، به ۲۹
- ۲۲- بحار، به ۳۲
- ۲۳- بحار، به ۱۹
- ۲۴- سفینه البحار، ج ۱، ص ۲۱۹
- ۲۵- وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۰۰
- ۲۶- وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۱۶
- ۲۷- وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۳۳
- ۲۸- بحار الانوار، ج ۳۳، ص ۱۱۷
- ۲۹- وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۵
- ۳۰- مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵۰
- ۳۱- همان، ص ۱۶۱
- ۳۲- سفینه البحار، ج ۱۶، ص ۱۱
- ۳۳- الفصول المهمة، ص ۱۵۰
- ۳۴- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۲